

Analyysi I (sivuaineopiskelijoille)

Mika Hirvensalo
mikhirve@utu.fi

Matematiikan ja tilastotieteen laitos
Turun yliopisto

2017

Kysymyksiä

- $\lim \sqrt{a_n} = \sqrt{\lim a_n}$? (Demo 7, tehtävä 1)
- $\lim e^{a_n} = e^{\lim a_n}$?
- $\lim f(a_n) = f(\lim a_n)$?

Määritelmä

Olkoon funktio f määritelty jossakin pisteen a ympäristössä, mahdollisesti piste a poislukien. Tällöin sanotaan, että funktiolla f on raja-arvo A pisteessä a ja merkitään

$$\lim_{x \rightarrow a} f(x) = A,$$

mikäli

$$(\forall \epsilon > 0)(\exists \delta_\epsilon > 0)(x \in B'(a, \delta_\epsilon) \rightarrow f(x) \in B(A, \epsilon))$$

Määritelmä

Olkoon funktio f määritelty jossakin pisteen a ympäristössä, mahdollisesti piste a poislukien. Tällöin sanotaan, että funktiolla f on raja-arvo A pisteessä a ja merkitään

$$\lim_{x \rightarrow a} f(x) = A,$$

mikäli

$$(\forall \epsilon > 0)(\exists \delta_\epsilon > 0)(x \in B'(a, \delta_\epsilon) \rightarrow f(x) \in B(A, \epsilon))$$

Vaihtoehtoinen esitysasu:

$$(\forall \epsilon > 0)(\exists \delta_\epsilon > 0)(0 < d(x, a) < \delta_\epsilon \rightarrow d(f(x), A) < \epsilon)$$

Lause 3.4.

Jos f on määritelty joukossa $B'(a, r)$, niin seuraavat ehdot ovat ekvivalentteja

- $\lim_{x \rightarrow a} f(x) = A$
- $\lim f(a_n) = A$ mille hyvänsä jonolle a_n joukossa $B'(a, r)$, jolle $\lim a_n = a$.

Seuraus (Lause 3.5.)

Olkoon $\lim_{x \rightarrow a} f(x) = A$ ja $\lim_{x \rightarrow a} g(x) = B$. Tällöin

- $\lim_{x \rightarrow a} (f(x) \pm g(x)) = A \pm B$
- $\lim_{x \rightarrow a} cf(x) = cA$
- $\lim_{x \rightarrow a} f(x)g(x) = AB$
- $\lim_{x \rightarrow a} \frac{f(x)}{g(x)} = \frac{A}{B}, \quad \text{jos } B \neq 0.$

Seuraus (Lause 3.6)

Jos pisteen a ympäristössä $B'(a; r)$ ($r > 0$) pätee

- $f(x) \leq g(x) \leq h(x)$ ja
- $\lim_{x \rightarrow a} f(x) = \lim_{x \rightarrow a} h(x) = A,$

niin $\lim_{x \rightarrow a} g(x) = A.$

Lemma 3.7

$$(\forall x \in \mathbb{R}) \quad |\sin x| \leq |x|$$

Lemma 3.7

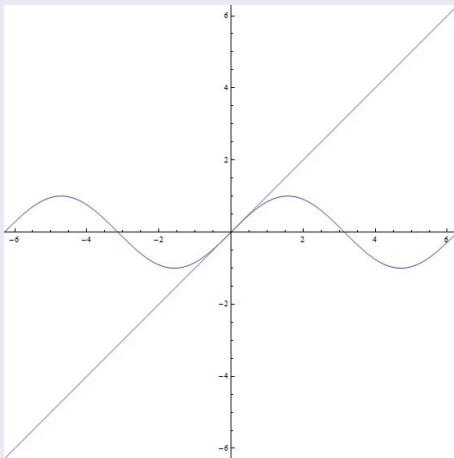
$$(\forall x \in \mathbb{R}) \quad |\sin x| \leq |x|$$

Esimerkki 3.8

$$\lim_{x \rightarrow a} \sin x = \sin a \quad \text{ja} \quad \lim_{x \rightarrow a} \cos x = \cos a$$

Lause 3.9

$$\lim_{x \rightarrow 0} \frac{\sin x}{x} = ?$$

Esimerkkejä

Esimerkit 3.10 ja 3.11

Määritelmä

Olkoon f määritelty jossakin pisteen a ympäristössä $B'(a; r)$. Jos

$$(\forall M > 0)(\exists \delta_M)(0 < d(x, a) < \delta_M \rightarrow f(x) > M),$$

merkitään

$$\lim_{x \rightarrow a} f(x) = \infty,$$

ja sanotaan, että *funktion f raja-arvo pisteessä x_0 on ääretön.*

Raja-arvokäsitteen laajennuksia

Määritelmä

Olkoon f määritelty jossakin pisteen a ympäristössä $B'(a; r)$. Jos

$$(\forall M > 0)(\exists \delta_M)(0 < d(x, a) < \delta_M \rightarrow f(x) > M),$$

merkitään

$$\lim_{x \rightarrow a} f(x) = \infty,$$

ja sanotaan, että *funktion f raja-arvo pisteessä x_0 on ääretön.*

Huomautus

Raja-arvot

$$\lim_{x \rightarrow a} f(x) = -\infty, \quad \lim_{x \rightarrow \infty} f(x) = A \quad \text{ja} \quad \lim_{x \rightarrow \infty} f(x) = \infty$$

sekä vastaavat symbolin $-\infty$ sisältävät raja-arvot määritellään analogisesti.

Määritelmä

Olkoon reaalifunktio f määritelty jollakin avoimella välillä $(a, a + r)$. Mikäli

$$(\forall \epsilon > 0)(\exists \delta_\epsilon > 0)((0 < d(a, x) < \delta) \wedge (x > a) \rightarrow d(f(x), A) < \epsilon),$$

Merkitään

$$\lim_{x \rightarrow a+} f(x) = A$$

ja sanotaan, että funktion f *oikeanpuoleinen raja-arvo* pisteessä a on $A \in \mathbb{R}$. Tätä merkitään myös $\lim_{x \rightarrow a+} f(x) = f(a+)$.

Määritelmä

Olkoon reaalifunktio f määritelty jollakin avoimella välillä $(a, a + r)$. Mikäli

$$(\forall \epsilon > 0)(\exists \delta_\epsilon > 0)((0 < d(a, x) < \delta) \wedge (x > a) \rightarrow d(f(x), A) < \epsilon),$$

Merkitään

$$\lim_{x \rightarrow a+} f(x) = A$$

ja sanotaan, että funktion f *oikeanpuoleinen raja-arvo* pisteessä a on $A \in \mathbb{R}$. Tätä merkitään myös $\lim_{x \rightarrow a+} f(x) = f(a+)$.

Vasemmanpuoleinen raja-arvo $\lim_{x \rightarrow a-} f(x) = A$ määritellään

analogisesti ja merkitään $f(a-)$. Oikean- ja vasemmanpuoleiset äärettömät raja-arvot määritellään ilmeisellä tavalla.

Esimerkki

$$\lim_{x \rightarrow 2^+} \frac{1}{x-2} = \infty \quad \text{ja} \quad \lim_{x \rightarrow 2^-} \frac{1}{x-2} = -\infty$$